

УДК 332.142:669 (477.64)

ТОВАРНО-ГЕОГРАФІЧНА ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ІМПОРТУ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ*Гудзь П.В., Бут Т.В.*

У статті досліджено товарну та географічну збалансованість імпорту, що позитивно впливає на розвиток металургійного комплексу, захищає внутрішній ринок і вітчизняного товаровиробника, сприяє задоволенню платоспроможного виробничого та споживацького попиту, визначено основні завдання економічної безпеки, запропоновані заходи забезпечення економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, металургійний комплекс, чорні метали, споживчий попит.

В умовах світової фінансової кризи, яка поширюється національними ринками, особливої уваги потребує зовнішньоекономічна діяльність кожного окремого регіону. Особливо це питання актуальне для Запорізької області, економічний розвиток якої напряду залежить від розвитку металургійного комплексу. В той же час більшу частину українського імпорту складає постачання енергоносіїв (природного газу), одним з найбільших споживачів якого є металургійні підприємства Запорізької області. Саме тому забезпечення економічної безпеки у зовнішньоекономічній діяльності України набуває особливого значення.

Дослідженню зовнішньоекономічної діяльності підприємств металургійної галузі присвятили свої роботи не тільки видатні вчені-економісти, такі як Ю.В. Макогон [1], Бутинець Ф.Ф. [2], Вівчар О.І. [3], Дідківський М.І. [4], Анікіна Г.М. [5], Точилін В.О. [6], а й багато керівників-практиків і навіть політиків. Незважаючи на численні дослідження науковців, присвячені зовнішньоекономічній діяльності металургійного комплексу, недостатніми залишаються питання, що стосуються саме економічної безпеки регіону, яка потребує подальшого дослідження.

Мета статті – дослідити товарно-географічну збалансованість імпорту металургійного комплексу регіону з метою дослідження економічної безпеки регіону.

Металургійний комплекс – це сукупність галузей, що виробляють різноманітні метали. Він складається з чорної і кольорової металургії [5]. Металургійний комплекс Запорізької області є повною технологічною системою, що складається з підприємств з видобутку і переробки залізорудної сировини, виробництва коксу і феросплавів, виплавки чавуна і сталі, а також з підприємств з виробництва прокату.

Питанням економічної безпеки присвячені праці видатних закордонних і українських вчених, серед яких зазначимо Абалкіна Л. І., Архипова А. І., Жандарова А. М., Львіва Д. З, Сенчагова В. Д., Татаркіна А. І. та ін.

Економічна безпека регіону визначає здатність економіки постійно підтримувати послідовну реалізацію регіональних інтересів, стійку дієздатність господарюючих суб'єктів, нормальні умови життєдіяльності населення. Економічна безпека регіону – найважливіша якісна характеристика економічної системи регіону. Вона характеризується раціональною товарною та географічною збалансованістю імпорту, що позитивно впливає на розвиток регіональної економіки, захищає внутрішній ринок і вітчизняного товаровиробника, сприяє задоволенню платоспроможного виробничого та споживацького попиту.

Теперішній стан металургійного комплексу регіону характеризується технологічним відставанням у порівнянні з розвинутими країнами Європи та світу. З метою ініціювання попиту на продукцію запорізьких металургійних підприємств, необхідно приділити увагу структурі металопродукції, яка є недосконалою, спостерігається низька частка металу, тонкого листа, жести, прокату з покриттям, гнутих профілів. Останніми роками на ринку чорних металів Запорізької області відзначається неоднозначна ситуація. Незважаючи на досить розвинений сектор чорної металургії, а також стабільно зростаюче виробництво сталі і прокату, щорічні обсяги імпорту чорних металів до регіону продовжують стрімко зростати, про що свідчать дані табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів імпорту (товарів, послуг) металургійного комплексу Запорізької області за період 2009-2011 рр., тис. дол. США

Вид діяльності	Роки						Відхилення (+; -)
	2009	Темп росту	2010	Темп росту до 2009	2011	Темп росту до 2010	
Імпорт товарів	179149,5	-	297760,95	118611,5	457497,61	159736,7	278 348,1
Кількість підприємств-імпортерів товарів	13	-	16	3	15	-1	2
Імпорт послуг	80,42	-	68,01	-12,41	171,70	103,69	91,28
Сальдо в зовнішній торгівлі послугами	-0,80	-	-68,01	-68,81	723,86	655,85	723,06

**розраховано автором за даними [7]*

Так, в 2011 р. обсяги імпорту товарів металопродукції до регіону порівняно з попереднім 2010 р. збільшились на 159736,7 тис. дол. США (у вартісному виразі імпорт товарів зріс у 2,5 рази). При цьому обсяги імпорту послуг в грошовому вираженні склали 655,85 тис. дол. США (зростання імпорту послуг відбулося у 2 рази), що майже на 90% вище за аналогічний показник за 2010 р. Ця залежність споживачів області від імпорту металургійних товарів є наслідком необґрунтованої цінової політики металургійних підприємств регіону, які реалізують продукцію на внутрішньому ринку за цінами вище вартості аналогічної продукції на зовнішніх ринках. У такій ситуації імпорт є ринковим заходом, стримуючим зростання цін на товари на внутрішньому ринку.

Експерти, підводячи підсумки за 2012 р. відмітили спад на ринку металопродукції. З одного боку, на 15% за рік упали ціни на сталь з України. З другого – знизився попит на традиційних для України ринках – країнах ЄС. Наслідки цієї кризи металурги відчують і у 2013 році, оскільки прогнозується низьке зростання попиту на метал [8, с.2]. Основною причиною цього є висока собівартість продукції, обумовлена не тільки технологічним відставанням українських підприємств від конкурентів, але і неефективною системою формування цін і тарифів на сировину, енергію, залізничні та морські перевезення й неадекватною державною промисловою політикою. Всі названі недоліки призвели до того, що собівартість металургійної продукції регіону на 10 – 15% вище, ніж російської і на 24 – 27% вище китайської.

У структурі географії імпортерів металургійної продукції підприємства Запорізької області країни СНД охоплюють 68% від загального імпорту товарів металургійного комплексу, значну частку якого становив імпорт з Російської Федерації енергоносіїв та металопродукції (табл.2). Як свідчать дані, основними імпортерами товарів металургійного комплексу у Запорізьку область є Російська Федерація (62,3% від загального імпорту), країни Європи (11,8 % від загального імпорту), а лідером залишаються країни СНД (68,2% від загального імпорту).

Взагалі аналіз імпорту товарів металургійного комплексу Запорізької області свідчить про потребу регіону в іноземній сировині. Також слід відзначити той фактор, що неякісна вітчизняна сировина потребує посиленої уваги і чіткого контролю над її виробництвом. Оскільки імпортні витрати дорівнюють сумі вартості товару, транспортним та організаційним витратам, то імпортовий дохід – це гривневий дохід за імпортований товар. На нашу думку у випадку з експортом товару, імпорт товару вигідний, якщо імпортовий дохід перевищує витрати по імпорту. Тому дослідження платоспроможного виробничого та споживачього попиту можливо дослідити, якщо дослідити закупівельні операції в межах регіону та за його межами. Якщо імпортовий прибуток перевищує внутрішній прибуток, то імпортувати товари вигідно. Це чітко можна відстежити на табл. 3, яка демонструє експорт-імпорт товарів металургійного комплексу Запорізької області за їх видами за досліджуваний період 2009-2011 рр.

Таблица 2

Імпорт товарів металургійного комплексу Запорізької області по країнах світу

Країни	2009		2010		2011		Відхилення (+;-)	
	тис. дол.	п/п	тис. дол.	п/п	тис. дол.	п/п	тис. дол.	п/п
Усього	179 149,5	100	297 760,95	100	457 497,61	100	278 348,15	-
I Країни СНД, в т.ч.	45 074,6	25,2	118 078,5	39,7	234 979,9	51,4	189 905,3	26,2
Казахстан	7187	4	11410,4	3,8	16 591,9	3,6	9 404,9	-0,4
Російська Федерація	35595,8	20	105010,2	35,3	214 561,5	46,9	178 965,7	26,9
Узбекистан	14,9	0,008	3,7	0,001	1,8	0,0004	-13,1	-0,008
II Інші країни світу, в т.ч.	134 074,9	75	179 682,5	60,3	222 517,7	48,6	88 442,8	-26,4
Європа	76 933,8	43	866 263,8	29,1	109 687,1	23,9	32 753,3	-19,1
Німеччина	30 466,4	17	18 224,5	6,1	26 050,3	5,7	-4416,1	-11,3
Румунія	4 429,9	2,5	15 802,1	5,3	18 715,5	4,1	14 285,6	1,6
Азія	15 622,5	8,7	19 407,4	6,5	48 351,5	10,6	32 729	1,9
Китай	8 018,1	4,5	11 005,8	3,7	18 829,2	4,1	10 811,1	-0,4
Туреччина	98,9	0,05	52,2	0,01	13 552	3	13 453,1	2,95
Африка	4 529,9	2,5	29 801,1	10	19 763,8	42	15 233,9	39,5
Гана	1 445,8	0,8	16 128,5	5,4	7 106,5	1,6	5 660,7	0,8
Америка	3 265,8	1,8	8 868,8	2,9	14 674,4	3,2	11 408,6	1,4
Мексика	1 608	1	1 178,9	0,4	344,6	0,07	-1263,4	-0,93
США	101,5	0,06	4017	1,3	8 881,6	1,9	8 780,1	1,84
Чілі	937,4	0,5	2 537,3	0,9	4 590,9	1	3 653,5	0,5
Австралія й Океанія	33 722,9	19	34 978,4	11,7	3 0041	6,6	-3681,9	-12,4
Австралія	33 722,9	19	34 978,4	11,7	30 041	6,6	-3681,9	-12,4

*розраховано автором за даними [7]

Таблица 3

Експорт-імпорт товарів металургійного комплексу Запорізької області за їх видами, тис. дол. США

Показники	Роки							
	2009		2010		2011		Відхилення (+; -)	
	тис.дол.	п/п	тис.дол.	п/п	тис.дол.	п/п	тис.дол.	п/п
Всього								
експорт	1215472,7	100	1 617 489,2	100	2176163,0	100	960690,3	100
імпорт	286 532,6	100	373 757,5	100	609 447,8	100	322915,2	100
Чорні метали								
експорт	1065403,5	0,9	1488087,3	0,9	2027077,2	0,9	961673,7	0
імпорт	158365,3	0,5	169 402,7	0,5	257 944,3	0,4	99579	-0,1
Феросплави								
експорт	93790,6	0,08	107 029,7	0,07	86 667,7	0,04	-7122,9	-0,04
імпорт	70200,4	0,2	95 133,6	0,3	133 925,8	0,2	63725,4	0
Феросилікомарганець								
експорт	53821,8	0,04	61653,4	0,04	42736,9	0,02	-5382,8	-0,02
імпорт	102,1	0,0004	—	-	997,2	0,002	895,1	0,0016

Продовж. табл. 3

Феромолібден								
експорт	–	-	–	-	831,6	0,0004	836,6	0,0004
імпорт	10194,2	0,03	20526,3	0,05	31042,8	0,05	20848,6	0,02
Феровольфрам та феросиліковольфрам								
експорт	–	-	–	-	–	-	-	-
імпорт	1440,8	0,005	4174,0	0,01	12388,9	0,02	10948,1	0,015
Відходи та брухт чорних металів; зливки чорних металів для переплавлення (шихтові зливки)								
експорт	29125,5	0,02	13605,5	0,008	36896,2	0,02	7770,7	0
імпорт	202,9	0,0007	–	0	10466,0	0,02	10263,1	0,02
Напівфабрикати з вуглецевої сталі								
експорт	1447,7	0,001	295,3	0,0002	46,9	0	-1400,8	-0,0010
імпорт	–	-	–	-	–	-	-	-
Прокат плоский з вуглецевої сталі завширшки 600 мм або більше, гарячекатаний, неплакований, без гальванічного чи іншого покриття								
експорт	471 232,8	0,4	948 529,5	0,6	948 529,5	0,4	477296,2	0
імпорт	–	-	1030,0	0,003	911,0	0,002	911	0,002
Плоский прокат з вуглецевої сталі, завширшки 600 мм або більше, холоднокатаний (обтиснений у холодному стані), неплакований, без гальванічного або іншого покриття								
експорт	275 640,7	0,23	435 748,7	0,3	435 748,7	0,2	160108	-0,03
імпорт	2 539,0	0,009	8 505,1	0,02	11 293,1	0,02	8754,1	0,19
Прокат плоский з вуглецевої сталі, завширшки менш як 600 мм, неплакований, без гальванічного або іншого покриття								
експорт	13800,2	1,1	13 090,1	0,8	15 124,4	0,7	1324,2	-0,4
імпорт	390,0	0,1	1 301,0	0,3	1 728,8	0,3	1338,8	0,2
Інші прутки та бруски з інших легованих сталей; кутики, фасонні та спеціальні профілі з іншої легованої сталі; порожнисті прутки та бруски для буріння з легованих або нелегованих сталей								
експорт	81 222,8	6,7	151 562,5	9,4	194 657,5	8,9	113434,7	2,2
імпорт	844,9	0,3	1 663,3	0,4	3 280,9	0,5	2436	0,2
Вироби з чорних металів								
експорт	30 247,5	2,5	27 013,6	1,7	23 829,8	1,1	-6417,7	-1,4
імпорт	17 683,7	6,2	17 955,3	4,8	35 204,3	5,8	175206	-0,4
Алюміній і вироби з нього								
експорт	53 810,3	4,4	8 983,4	0,6	9 134,1	0,4	-44676,2	-4
імпорт	5 987,2	2,1	19 283,0	5,2	52 651,7	8,6	46664,5	6,5
Титан і вироби з титану, включаючи відходи та брухт								
експорт	36 094,6	6	50 223,2	3,1	69 226,3	3,2	33 131,7	0,2
імпорт	16 901,9	5,9	18 677,9	5	23 939,9	3,9	7 038	-2

*розраховано автором за даними [7]

Як видно з аналізу табл.3, імпорт товару чорних металів знизився, оскільки питома вага імпорту у 2009 р. склала 55,3%, в порівнянні з 2011 р. 43,3%, що свідчить про зниження на 12% доходу від імпорту даного виду продукції. При цьому питома вага експорту чорних металів збільшилась з 88% у 2009 р. до 93% у 2011 р., у загальному обсязі на 5%. Також, протягом періоду, що аналізується, спостерігаються зміни у виробництві титану і виробів з титану за період 2009-2011 р. експорт зменшився: з 6% – 3,2 %, а імпорт знизився з 5,9% – 3,9% (– 0,2%). Зрозуміло, що експорт з цього виду товару вигідний, але він зменшився з причин зниження попиту на традиційних для регіону ринках, а також зниженням цін на основні види металопродукції.

Як показав аналіз товарної та географічної збалансованості імпорту, основний принцип визначення економічної безпеки полягає у співвідношенні загальнодержавних витрат на виробництво

експортної продукції з економією від імпорту, яка виникає в результаті того, що регіон не несе витрат на виробництво імпортованих товарів. Інакше кажучи, потреба економіки регіону у певних товарах задовольняється шляхом здійснення витрат на безпосередньо на їхнє виробництво, а за рахунок витрат на виробництво інших (експортних) товарів, на валютну виручку від продажу яких купляються потрібні імпортовані товари. Таким чином результат дослідження доводить, що за період з 2009 – 2011 рр. витрати металургійного комплексу Запорізької області на продукцію необхідних товарів, які намічається отримати по імпорту, виявляються більшими, ніж витрати на виробництво товарів, які експортуються в обмін на цей імпорт, то очевидно є вигідність товарного обміну.

Основні завдання економічної безпеки регіону полягають у реконструкції металургійних комбінатів, перегляду структури на користь рентабельніших виробництв, докорінного поліпшення якості та збільшення обсягів виробництва металопродукції, нових видів продукції, особливо легованої та інших видів сталі, пропорційного співвідношення між виробництвом сталі і прокату, зменшення обсягів випуску висококремнієвої сталі, яка не відповідає світовим стандартам, оскільки швидко піддається корозії. Заходами позитивних змін мають стати розвиток й удосконалення киснево-конверторного процесу, збільшення частки агломерату та окатишів у залізородній частині шахти при виплавлянні переробного чавуну, реконструкції й модернізації устаткування, інтенсифікація технологічних процесів, механізація й автоматизація їх, поліпшення технології прокату і труб, особливо обласних, придатних для глибокого буріння нафти та природного горючого газу, спеціальних видів труб, у т. ч. багат шарових для газопроводів, випуску нових марок феросплавів, підвищення якості металопродукції і розширення її сортаменту.

ВИСНОВКИ

Викладене підводить до висновку, що проблема економічної безпеки регіону потребує подальших системних досліджень. На прикладі здійсненого аналізу товарно-географічної збалансованості імпорту металургійного комплексу як фактора економічної безпеки Запорізького регіону визначено, що доцільно здійснювати імпорт таких передових технологій, які сприятимуть технічному переозброєнню та модернізації вітчизняної промисловості, припиненню нераціонального імпорту і зростанню експорту високотехнологічної та наукоємної продукції.

Для забезпечення економічної безпеки металургійного комплексу Запорізького регіону слід, на нашу думку, запровадити наступні превентивні заходи:

- привести товарну структуру імпорту у відповідність з потребами виходу національної економіки з кризи і, перш за все, з урахуванням вимоги захисту вітчизняного товаровиробника;
- здійснити структурну перебудову економіки України, зокрема, створювати замкнені цикли виробництва;
- розробити економічно обґрунтовану систему тарифного регулювання імпорту з метою насичення внутрішнього ринку необхідними товарами;
- здійснювати географічну диверсифікацію імпорту, особливо стратегічно важливих матеріалів і сировини з метою зменшення ресурсної, фінансової і технічної залежності від інших країн та створення умов для стабільного функціонування національної економіки;
- здійснювати імпорт дефіцитних сировинних ресурсів з метою збереження власних ресурсів;
- залучати передові технології для модернізації національного виробництва;
- здійснювати сертифікацію імпортованої продукції відповідно до норм міжнародної практики і національного законодавства з метою запобігання ввезення в Україну екологічно небезпечної продукції;
- здійснювати, в разі необхідності односторонні обмеження імпорту з метою захисту вітчизняних товаровиробників та споживчого ринку;
- вдосконалити чинне законодавство з метою ефективного регулювання імпорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макогон Ю.В. Внешнеэкономическая деятельность: организация, управление, прогнозирование. [Текст] — Учебник. — Донецк. — Альфа-пресс, 2004. — 344 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності: підручник для студентів ВНЗ / Ф.Ф. Бутинець // Економіка: проблеми теорії та практики. – Житомир: ПП Рута, 2001. — 544 с.
3. Вівчар О.І. Основні аспекти підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств / О.Вівчар // Галицький економічний вісник. — 2009. — №2. — С.24–30.
4. Дідківський М.І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: Навч. посіб.—К.: Знання, 2006. —463 с.
5. Анікіна Г.М. Особливості розвитку та регулювання внутрішнього ринку металопродукції України в умовах кризової ситуації / Г.М. Анікіна // Економічні науки. — 2010. — № 10.— С. 14—19.
6. Точилін В.О. Внутрішній ринок України: проблеми розвитку // В. О. Точилін, Т.М. Осташко, В.І. Олефір // Економіст. — 2005. — №2. — С. 34–37.
7. Статистичний щорічник Запорізької області за 2011 році / [за ред. В.П. Голоवेशка]. — Запоріжжя: Головне управління статистики у Запорізькій області 2011. — 187 с.
8. Падіння ринка металу. [Текст] //Дніпровський металург. — 2013.— №9, — С. 1–12.
9. Зовнішньоекономічна діяльність металургійних підприємств / [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bestreferat.ru/referat-106918.html>.

УДК 331.2

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Костишина Т.А.

У статті розглядаються регіональні відмінності за інтегральним індикатором конкурентоспроможності системи оплати праці як головного пріоритету соціально-економічного розвитку регіонів, виявлено причини диференціації регіонів в сучасних умовах економічного розвитку.

В умовах соціально орієнтованої економіки головним пріоритетом соціально-економічного розвитку країни та регіонів виступає оплата праці. Пріоритетне місце конкурентоспроможності людських ресурсів у системі чинників національної та регіональної конкурентоспроможності обумовлене тим, що саме обсяги інвестицій у нові технології та людський капітал виступають економічним підґрунтям забезпечення сталого економічного зростання економіки. Підвищення рівня конкурентоспроможності країни та регіонів безпосередньо залежить від темпів створення організаційно-економічних передумов для соціально орієнтованого розвитку економіки, який передбачає формування мотиваційного механізму ефективної праці, гідної оплати праці, що дозволяють підвищувати якість людського капіталу.

Аспекти оплати праці в умовах трансформаційних економік аналізувалися вченими-економістами різних країн. Серед українських науковців варто відмітити: І. К. Бондар, Д. П. Богиню, М. Д. Ведернікова, О. А. Грішнову, Г. А. Дмитренка, Г. В. Задорожного, М. І. Карліна, Т. М. Кір'ян, І. С. Кравченко, Ю. М. Краснова, А. М. Колота, Г. Т. Кулікова, В. Д. Лагутіна, Е. М. Лібанову, Л. С. Лісогор, Ю. Г. Лисенка, Н. Д. Лук'яненко, В. О. - Мандибуру, В. М. Новікова, В. М. Нижника, О. Ф. Новікову, І. Л. Петрову, М. В. Семикіну, О. А. Турецького, С. В. Тютюнникову та інших.

Серед вчених країн СНД заслуговують уваги праці Л. І. Абалкіна, Є. І. Арона, Н. Н. Абакумової, М. А. Волгіна, Б. М. Генкіна, А. Л. Жукова, В. Л. Іноземцева, Д. М. Карпухіна, Ю. П. Кокіна, Є. М. Капустіна, Р. П. - Колосової, С. М. Лебедевої, В. І. Матусевича, Л. В. Міснікової, Ю. Л. Маневича, В. В. Новожилова, В. Д. Ракоті, А. І. Рофе, Е. Р. Саруханова, Г. Е. Слезінгера, Р. А. Яковлєва та інших.

Певний науковий інтерес для осмислення проблем оплати праці в сучасних умовах мають класичні моделі оплати праці, розроблені М. Альбертом, М. Армстронгом, Д. Бергером, С. Л. Брю, Л. Ерхардом, Р. Дж. - Еренбергом, Д. Кейнсом, Д. Кларком, В. Леонг'євим, К. Р. Макконелом, А. Маршалом, М. Х. Месконом, Д. - Мідом, Д. Мілковічем, Дж. С. Мілем, Д. Ньюманом, У. Петті, Д. Рікардо, П. Самуельсоном, Р. С. Смітом, Т. С- тівенсоном, Ф. Хедоурі, Р. Хендерсоном, Д. Хіксом, П. Чінгосом та іншими.

Метою даної статті є визначення регіональних відмінностей за інтегральним індикатором конкурентоспро-